

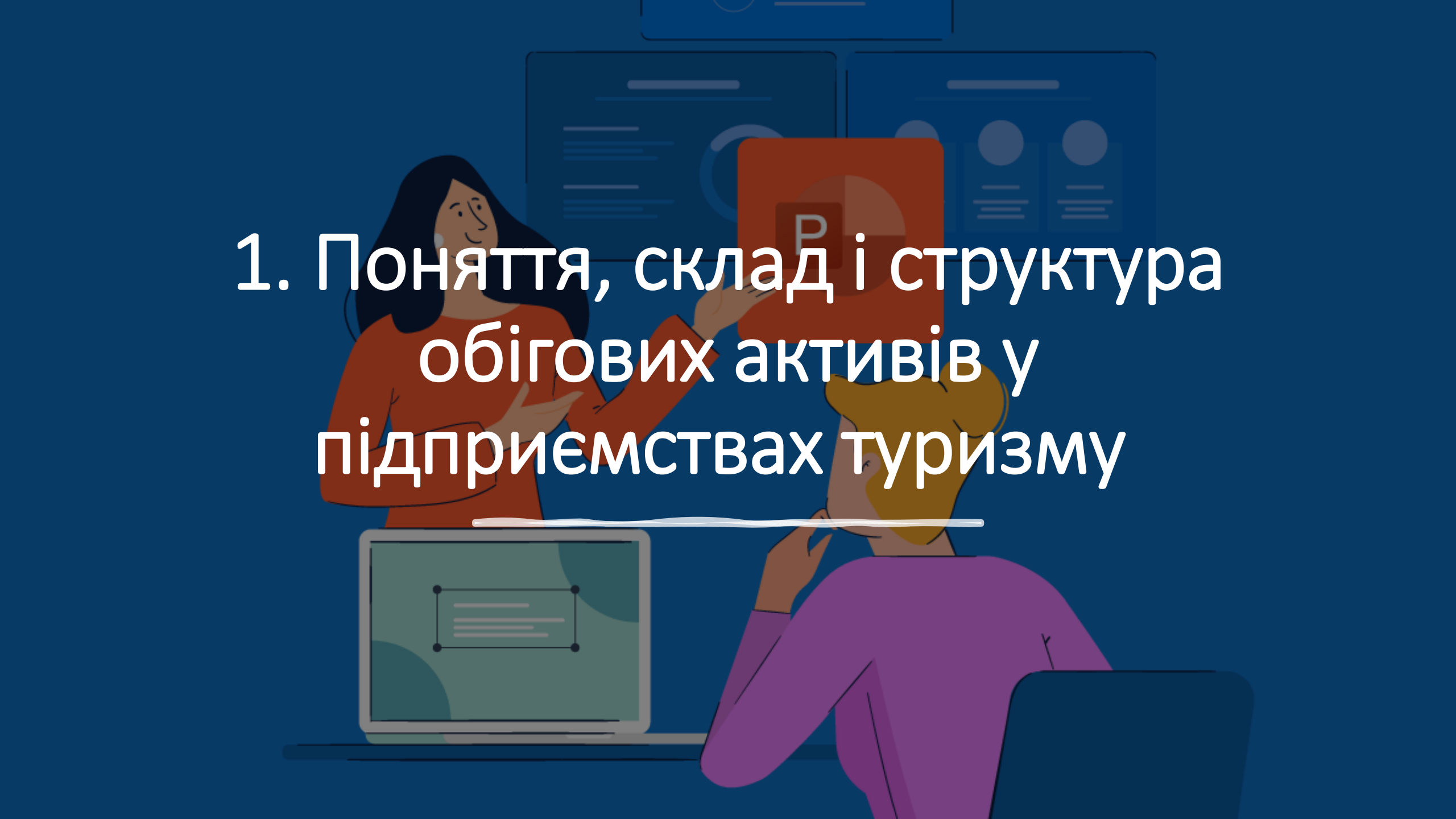
Тема 12.

**Аналіз обігових активів
підприємства туризму**

План заняття

1. Поняття, склад і структура обігових активів у підприємствах туризму.
2. Принципи управління обіговими активами підприємств туризму.
3. Аналіз оборотних активів та ефективності їх використання.
4. Управління грошовими коштами підприємств туризму.

1. Поняття, склад і структура обігових активів у підприємствах туризму

Під **оборотними коштами** слід розуміти предмети праці, які повністю беруть участь у виробничому процесі і цілком переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції (наданих послуг) протягом одного виробничого циклу, як правило, менше за 365 днів. Оборотні кошти постійно знаходяться в безупинному русі і утворюють сукупність виробничих оборотних фондів і фондів обігу.

Відтак, оборотні кошти можна класифікувати за сферами обігу. **Виробничі оборотні фонди** - це предмети праці, які споживаються протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на виготовлену продукцію. Вони обслуговують процес виробництва.

Фонди обігу - це засоби підприємства, залучені до обслуговування процесу обігу товарів (зокрема, готова продукція).

Виходячи з наведених визначень, основним призначенням оборотних коштів є забезпечення безперервності і ритмічності виробництва.

За призначенням у виробничому процесі (за елементами) оборотні кошти можна *класифікувати* в такі групи:

1) **Виробничі запаси** - сировина, допоміжні матеріали, покупні напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини для ремонту устаткування, швидкозношувані малоцінні предмети, а також інші предмети, використовувані в процесі виробництва. Виробничий запас формується у транспортних, складських (підготовчих та поточних) і страхових запасах.

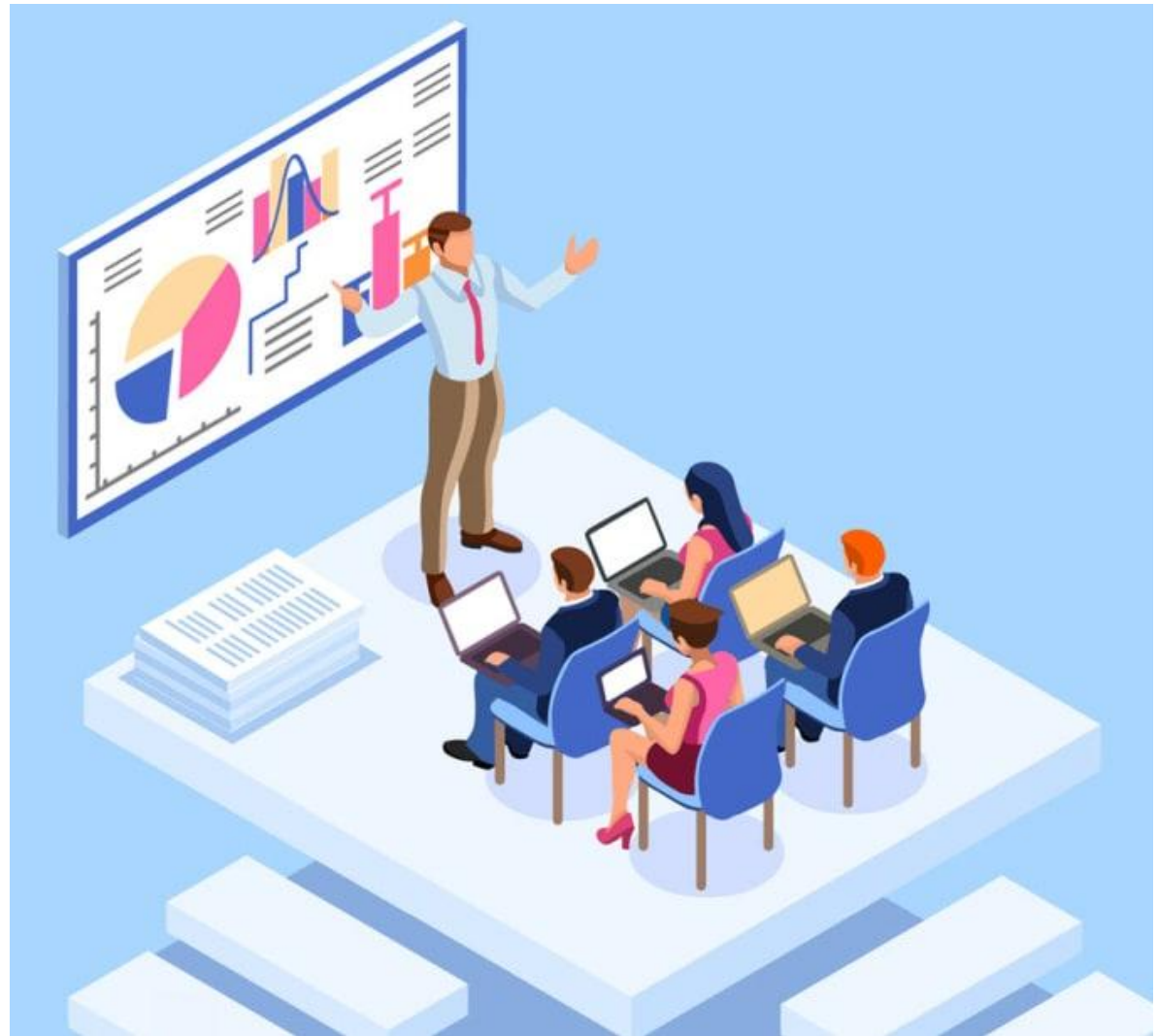
2) **Засоби у витратах на виробництво** включають незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва та витрати майбутніх періодів.

Незавершене виробництво - предмети праці, які знаходяться у виробництві на різних стадіях обробки в підрозділах підприємства, тобто це продукція (роботи), яка не пройшла усіх передбачених технологічним процесом стадій, а також вироби, які не укомплектовані чи не пройшли випробування і технічного приймання.

Напівфабрикати власного виробництва - предмети праці, обробка яких цілком завершена в одному з підрозділів підприємства, але вони підлягають подальшій обробці в інших підрозділах підприємства, зокрема литтю, куванню, штампуванню тощо.

Витрати майбутніх періодів - це витрати, здійснені в звітному періоді, але віднесені до наступного періоду, зокрема, витрати на підготовку й освоєння нової продукції, раціоналізаторство і винахідництво, а також інші витрати в даному періоді, які будуть включені в собівартість продукції в наступному звітному періоді.

3) **Готова продукція** - це виготовлена кінцева продукція, яка пройшла випробування і приймання, повністю укомплектована відповідно до договорів із замовниками і відповідає технічним умовам і вимогам. До цієї групи оборотних коштів відносять готову продукцію на складі підприємства, а також відвантажену, але ще не оплачену продукцію.

4) **Грошові кошти і засоби розрахунки** включають дебіторську заборгованість перед підприємством, дохідні активи (від вкладень в цінні папери), а також грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті.

Дебіторська заборгованість представляє собою:

- заборгованість перед підприємством покупців або замовників за надані їм товари, роботи чи послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем);
- заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету;
- сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів;
- сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті, що підлягають надходженню;
- заборгованість взаємопов'язаних сторін;
- заборгованість за внутрішньовідомчими розрахунками.

Дохідні активи - це короткострокові (на термін не більше 1 року) вкладення підприємства в цінні папери (ринкові високоліквідні цінні папери), а також надані іншим господарюючим суб'єктам позики.

Грошові кошти та їх еквіваленти - кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів. У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валюті. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як необоротні активи.

Співвідношення між окремими групами, елементами оборотних фондів і загальними їх обсягами, виражене в частках одиниці чи відсотках, є структурою оборотних фондів.

Структура оборотних фондів формується під впливом:

- характеру і форми організації виробництва;
- типу виробництва;
- тривалості технологічного циклу;
- умов постачань паливно-сировинних ресурсів тощо.

У середньому на промислових підприємствах України в загальному обсязі оборотних фондів частка виробничих запасів складає близько 70%, а незавершеного виробництва і напівфабрикатів власного виготовлення - 25%.

Таблиця 1

Джерела формування оборотних коштів

<i>Джерела формування</i>	<i>Види оборотних коштів</i>
Джерелами власних оборотних коштів	<ul style="list-style-type: none"> – уставний капітал, – додатковий капітал; – резервний капітал; – резервні фонди; – фонди накопичення; – цільове фінансування і надходження; – орендні зобов'язання; – нерозподілений прибуток; – амортизаційні відрахування
Джерелами залучених (довгострокових і короткострокових) оборотних коштів є	<ul style="list-style-type: none"> – довгострокові кредити; – довгострокові запозичення; – довгострокова оренда основних фондів; – короткострокові кредити; – короткострокові запозичення; – аванси покупців і замовників; – кредиторська заборгованість
<i>Джерела формування</i>	<i>Види оборотних коштів</i>
Джерелами прирівнюваних до власних оборотних коштів є	<ul style="list-style-type: none"> – заборгованість підприємства перед працівниками по заробітній платі; – заборгованість бюджету з відрахувань від заробітної плати

За характером участі у виробничо-торговельному обороті оборотні виробничі фонди і фонди обігу залежать одне від одного і постійно переходять із сфери обігу в сферу виробництва і навпаки.

Прийнято виділяти *три стадії кругообігу*.

1. Оборотні кошти виступають у грошовій формі (ГК1) і використовуються для створення виробничих запасів (ВЗ).
2. Виробничі запаси споживаються в процесі виробництва, утворюючи незавершене виробництво (НВ) і перетворюючись на готову продукцію (ГП).
3. Готова продукція реалізується (РП), у результаті чого підприємство отримує необхідні кошти (ГК2), частина яких формує прибуток підприємства (йде на матеріальне стимулювання праці, формує фонд накопичення), а частина (ГК1') - йде на поповнення виробничих запасів.

2. Принципи управління обіговими активами підприємств туризму

Управління оборотними активами становить найбільш велику частину короткострокової фінансової політики підприємства, оскільки саме поточні активи забезпечують платоспроможність і цільові фінансові результати діяльності підприємства. Складність управління цими активами пов'язана з наявністю великої кількості елементів і постійною трансформацією їх видів.

Оборотні активи підприємства можна підрозділити за багатьма класифікаційними ознаками, основні з яких представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Класифікація оборотних активів туристичного підприємства

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Вид оборотних активів</i>
За формою функціонування оборотних активів	<ul style="list-style-type: none"> – матеріальні активи, тобто активи, що мають матеріальну, речову форму: виробничі запаси сировини і напівфабрикатів, обсяг незавершеного виробництва, запаси готової продукції, призначеної до реалізації, інші; – фінансові активи характеризують різноманітні фінансові інструменти, що належать підприємству або знаходяться в його володінні: грошові активи в національній валюті, грошові активи в іноземній валюті, дебіторська заборгованість у всіх її формах, короткострокові фінансові вкладення
За ступенем ліквідності оборотних активів	<ul style="list-style-type: none"> – активи в абсолютно ліквідній формі, тобто такі активи, що не потребують реалізації і представляють собою готові засоби платежу (грошові активи в національній та іноземній валюті); – високоліквідні активи. Це активи підприємства, які швидко можуть бути конвертовані в грошову форму без втрат своєї поточної ринкової вартості з метою своєчасного забезпечення платежів за поточними фінансовими зобов'язаннями (короткострокові фінансові вкладення, нормальна короткострокова дебіторська заборгованість); – <u>середньоліквідні</u> активи. Це активи підприємства, які можуть бути конвертовані в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості в термін до шести місяців (дебіторська заборгованість у всіх формах, крім короткострокової та безнадійної, запаси готової продукції, призначеної до реалізації); – <u>низьколіквідні</u> активи. Це активи підприємства, які можуть бути конвертовані в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості в термін від шести місяців і більше (запаси сировини та напівфабрикатів, запаси у формі незавершеного виробництва); – неліквідні активи. Це такі види активів підприємства, що самостійно, без продажу самого підприємства, реалізовані бути не можуть (безнадійна дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів)

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Вид оборотних активів</i>
За видами оборотних активів	<ul style="list-style-type: none"> – запаси сировини, матеріалів і напівфабрикатів. Цей вид оборотних активів характеризує обсяг вхідних матеріальних потоків у формі запасів, що забезпечують виробничу діяльність підприємства; – запаси готової продукції. Цей вид оборотних активів характеризує обсяг вихідних матеріальних потоків у формі запасів виготовленої продукції, призначеної до реалізації. У зарубіжній практиці фінансового менеджменту до цього виду оборотних активів додають зазвичай обсяг незавершеного виробництва (з урахуванням коефіцієнта його завершеності за окремими видами продукції і в цілому). Проте, якщо на підприємстві тривалий цикл виготовлення продукції і значний обсяг незавершеного виробництва, необхідно його виділення в самостійний вид оборотних активів, як це передбачено діючими російськими стандартами бухгалтерського обліку; – дебіторська заборгованість характеризує суму заборгованості на користь підприємства, яка представлена фінансовими зобов'язаннями за розрахунками за товари, послуги, видані аванси тощо; – кошти. У зарубіжній практиці фінансового менеджменту до них відносять не тільки залишки грошових коштів у всіх їх формах, але й суму короткострокових фінансових вкладень, що розглядаються як форма інвестиційного використання тимчасово вільного залишку грошових коштів. Формами російської фінансової звітності суми короткострокових і довгострокових фінансових вкладень виділяються в самостійний вид активів підприємства; – інші види оборотних активів – це інші види активів, відбивані в другому розділі активу балансу (витрати майбутніх періодів, ПДВ отриманий і ін).

Продовження таблиці 2

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Вид оборотних активів</i>
За джерелами формування оборотних активів	<ul style="list-style-type: none"> – валові оборотні активи. Це вся сукупність оборотних активів підприємства, сформованих за рахунок власного, так і за рахунок позикового капіталу; – чисті оборотні активи. Це сукупність активів підприємства, сформованих за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань; – власні оборотні активи. Це сукупність активів підприємства, сформованих винятково за рахунок власного капіталу. – Якщо довгострокові зобов'язання не використовуються як джерело фінансування оборотних коштів, то величини власних і чистих оборотних активів співпадають
За періодом функціонування оборотних активів	<ul style="list-style-type: none"> – постійна частина оборотних активів – це незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення операційної діяльності постійно протягом нового періоду; – змінна частина оборотних активів – це змінювана частина оборотних активів, потреба в якій виникає в періоди сезонного або кон'юнктурного збільшення обсягів виробництва або запасів товарно-матеріальних цінностей

На всіх стадіях життєвого циклу підприємства процес формування та управління оборотними активами повинен носити цілеспрямований характер.

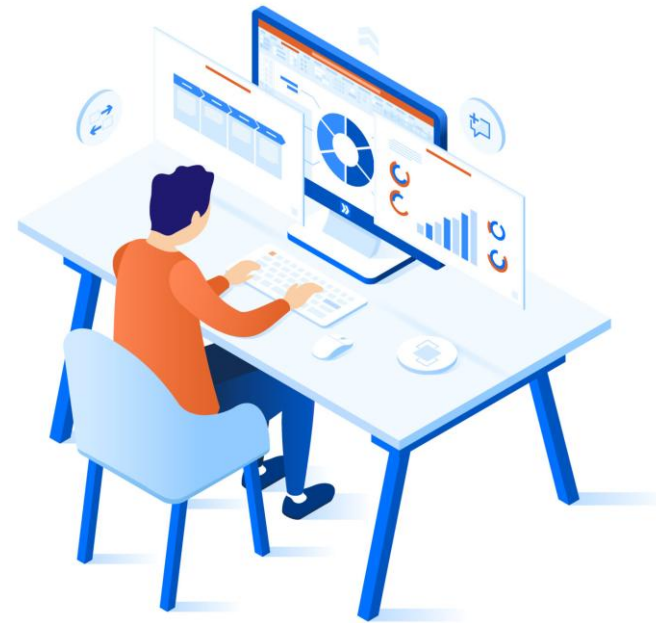
Процес формування активів підприємства будується на наступних принципах:

1. Визначення оптимального складу та структури оборотних коштів на основі урахування найближчих перспектив розвитку виробничо-комерційної діяльності та форм її диверсифікації. Оскільки на різних стадіях життєвого циклу підприємства обсяг діяльності може коливатися, оборотні активи повинні розташовувати певним резервним потенціал, що забезпечує можливості нарощування обсягів виробництва та диверсифікації виробничої діяльності.

2. Встановлення потреби в оборотних коштах. Вже в процесі розробки фінансового плану підприємство повинно забезпечити збалансованість потреб виробництва і збуту і можливість залучення планового обсягу оборотного капіталу. Розмір і структура оборотних активів повинні забезпечувати, з одного боку, максимізацію прибутку підприємства, з іншого - забезпечувати повне і ефективне використання окремих їх видів.

В економічній літературі охарактеризовано різні підходи до визначення потреби в оборотному капіталі, авансованому у формування оборотних активів.

3. Визначення джерел фінансування оборотних коштів. Поділ оборотних засобів та джерел їх формування є одним з найважливіших принципів

Показником, що характеризує ризики, пов'язані зі структурою джерел фінансування активів, є **коефіцієнт маневреності** (K_M), що розраховується за формулою:

$$K_M = \frac{BOK}{BK}, \quad (1)$$

де BOK — власні оборотні кошти;

BK — сума власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності показує, яка частина власних джерел фінансування авансована в поточні активи, повністю відшкодовуються у грошовій формі протягом одного відтворювального циклу.

4. Підвищення ефективності використання оборотних коштів шляхом прискорення оборотності активів. Прискорення оборотності активів впливає на фінансові результати підприємства як прямий, так і непрямий вплив. Прямий вплив прискорення обороту на фінансові результати у відповідності з моделлю фірми «Дюпон» призводить до пропорційного зростання суми прибутку від реалізації продукції:

$$R_{об} = R_{пр} \times K_{об}, \quad (2)$$

де $R_{об}$ — рентабельність оборотних активів;

$R_{пр}$ — рентабельність продажів;

$K_{об}$ — коефіцієнт оборотності оборотних активів.

З формули (2) видно, що при незмінному обсязі використовуваних активів і коефіцієнті рентабельності сума прибутку підприємства прямо залежить від коефіцієнта оборотності.

Непрямий вплив прискорення обороту на суму прибутку проявляється в тому, що скорочення періоду обороту активів призводить до відповідного зниження потреби в них. Зменшення ж обсягу використовуваних активів викликає зниження суми операційних витрат і, отже, зростання прибутку. **Розмір економії обсягу оборотних активів** в результаті прискорення їх оборотності (E) розраховується за формулою:

$$E = (D_{\text{ф}} - D_{\text{пл}}) \times V_{\text{пл1}}, \quad (3)$$

де $D_{\text{ф}}$, $D_{\text{пл}}$ — тривалість обороту оборотних активів у поточному (фактичний) та плановому періодах, днів;

$V_{\text{пл1}}$ — планований одноденний обсяг реалізації продукції.

5. Забезпечення збереження оборотних коштів. Збереження оборотних коштів, тобто їх відшкодування але завершенні відтворювального циклу в сумі не менш авансованої в операційну діяльність підприємства, визначається такими факторами, як раціональна організація оборотних засобів, стабільність господарських зв'язків, обсягів діяльності та споживчого попиту, рівні інфляції, податкового тягаря, доступність зовнішнього фінансування.

Управління оборотними активами безпосередньо залежить від особливостей відтворювального (операційного) циклу підприємства. Операційний цикл представляє собою період повного обороту всієї суми оборотних засобів, у процесі якого відбувається зміна окремих їх видів. В ході операційного циклу рух оборотних коштів підприємства проходить чотири основні стадії:

- на першій стадії грошові кошти авансуються на придбання матеріальних запасів (сировини, матеріалів тощо);
- на другій стадії вхідні запаси матеріальних цінностей у процесі виробничої діяльності перетворюються в запаси готової продукції;
- на третій стадії запаси готової продукції реалізуються споживачами і до моменту їх оплати знаходяться у формі дебіторської заборгованості;
- на четвертій стадії інкасована дебіторська заборгованість знову перетворюється в грошові кошти, частина яких може перебувати у формі короткострокових фінансових вкладень.

Тривалість операційного циклу суттєво впливає на обсяг, структуру і джерела фінансування оборотних активів.

Тривалість операційного циклу (ОЦ) розраховується за формулою:

$$ОЦ = D_{гр} + D_{мат.з} + D_{ен} + D_{дз}, \quad (4)$$

де $D_{гр}$ — період обороту середнього залишку грошових активів, днів;

$D_{мат.з}$ — тривалість обороту матеріальних запасів і тривалість незавершеного виробництва, днів;

$D_{ен}$ — тривалість обороту запасів готової продукції, днів;

$D_{дз}$ — середній термін інкасації дебіторської заборгованості, днів.

В рамках операційного циклу виділяють дві його складові:

- 1) виробничий цикл підприємства;
- 2) фінансовий цикл (цикл грошового обороту) підприємства.

Виробничий цикл підприємства характеризує період повного обороту матеріальних елементів оборотних активів, що використовуються для обслуговування виробничого процесу. **Тривалість виробничого циклу підприємства (ВЦ)** розраховується за формулою:

$$\text{ВЦ} = D_{\text{мат.з}}^{\text{сер}} + D_{\text{нв}}^{\text{сер}} + D_{\text{гп}}^{\text{сер}}, \quad (5)$$

де $D_{\text{мат.з}}^{\text{сер}}$ — період обороту середньої вартості матеріальних запасів, днів;

$D_{\text{нв}}^{\text{сер}}$ — період обороту середнього обсягу незавершеного виробництва, днів;

$D_{\text{гп}}^{\text{сер}}$ — період обороту середнього запасу готової продукції, днів.

Фінансовий цикл підприємства представляє собою період повного обороту грошових коштів, авансованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за отриману сировину і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за поставлену готову продукцію. **Тривалість фінансового циклу (ФЦ)** визначається за формулою:

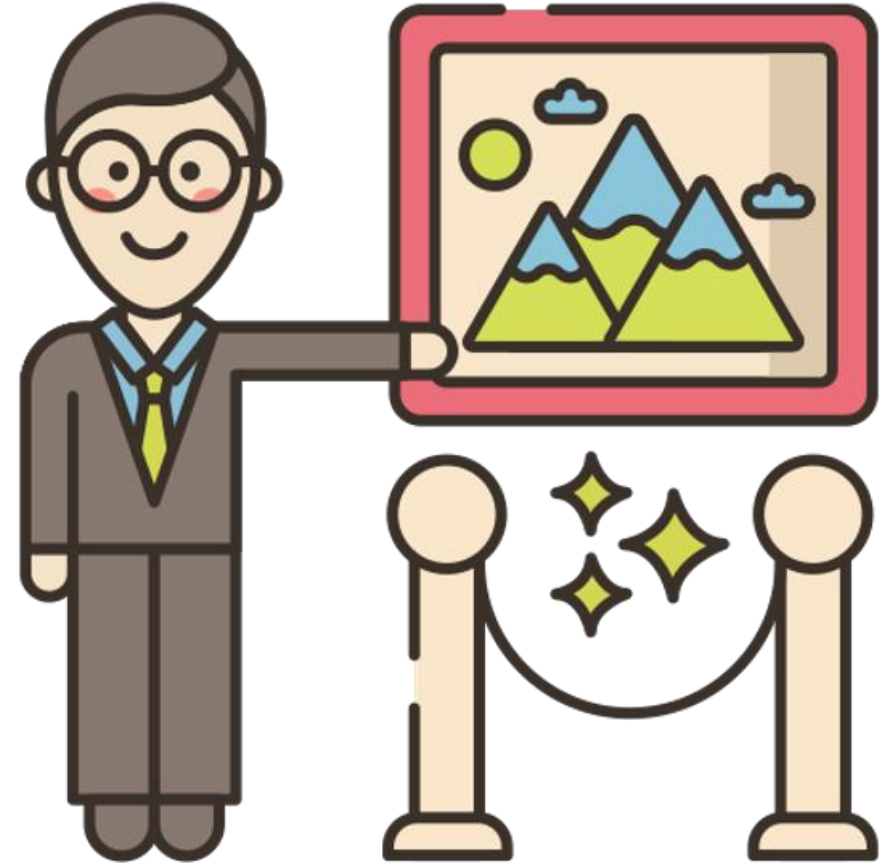
$$\text{ФЦ} = \text{ВЦ} + D_{\text{дз}} - D_{\text{кз}}, \quad (6)$$

де $D_{\text{кз}}$ — середній період інкасації кредиторської заборгованості, днів.

Політика управління оборотними активами представляє собою частину короткострокової фінансової політики підприємства, що полягає у формуванні та використанні необхідного обсягу і складу оборотних активів, а також оптимізації структури джерел їх фінансування.

3. Аналіз оборотних активів та ефективності їх використання

→ Аналіз ефективності використання оборотних активів в підприємствах туристичної індустрії представляє собою процес дослідження їх фінансового стану та основних показників ефективності їх використання з метою виявлення резервів її підвищення та забезпечення ефективного розвитку підприємства.

Послідовність проведення аналізу ефективності використання оборотних активів в туристичних підприємствах:

- Аналіз **зміни обсягу оборотних коштів** в звітному періоді, розглядається динаміка загального обсягу оборотних активів, що використовуються підприємством туризму, а також динаміка питомої ваги оборотних активів в загальній сумі його активів.
- Дослідження **стану і структури** оборотних коштів туристичного підприємства за видами. Розраховуються та вивчаються темпи зміни суми кожного з видів оборотних активів у співставленні з темпами зміни обсягу виробництва та реалізації турпродукту підприємством.
- Кількісна оцінка факторів, що впливають на обсяг і структуру оборотних коштів підприємства туристичної індустрії.

Фактори впливу: обсяг виробленої продукції (робіт, послуг, товарів, реалізації); структура оборотних коштів; оборотність оборотних коштів.

- Аналіз **рентабельності** оборотних активів та факторів, що впливають на неї.
- Аналіз структури оборотних активів за джерелами їх утворення, визначається також рівень фінансового ризику за існуючої структури оборотних активів туристичного підприємства.

Економічну ефективність використання активів характеризує система ресурсних і затратних показників рентабельності. Загальний зміст цих показників полягає у визначенні суми прибутку, одержаного на 1 грн. вкладеного капіталу.

У залежності від мети аналізу найчастіше використовують такі ресурсні показники ефективності використання активів:

- рентабельність активів;
- рентабельність власного капіталу;
- строк окупності власного капіталу.

Рентабельність активів - найбільш узагальнюючий показник ефективності використання капіталу. Визначають його діленням суми чистого прибутку на середньорічну вартість активів. Рентабельність активів показує скільки прибутку підприємство одержало на 1 грн., вкладену в активи, тобто на 1 грн. всього авансового капіталу (власного і залученого).

Рентабельність власного капіталу характеризує ефективність використання активів, зменшених на суму довгострокових і поточних зобов'язань. Рентабельність власного капіталу визначають діленням суми чистого прибутку на середньорічну вартість власного капіталу, тобто на підсумок першого розділу пасиву балансу. Рентабельність власного капіталу показує скільки прибутку підприємство одержало на 1 грн. власного капіталу.

Зростання рентабельності активів та рентабельності власного капіталу, а також зменшення строку окупності власного капіталу характеризує підвищення ефективності використання капіталу підприємства.

Для характеристики ефективності використання капіталу підприємства крім ресурсних показників рентабельності використовують також затратні показники рентабельності.

- Рентабельність реалізації продукції.
- Рентабельність продажу.
- Рентабельність витрат діяльності.

Рентабельність реалізованої продукції визначають діленням суми валового прибутку від реалізації продукції на собівартість реалізованої продукції. Рентабельність реалізованої продукції показує скільки прибутку підприємство одержало на 1 грн. виробничих затрат.

Рентабельність продажу визначають діленням суми валового прибутку на суму виручки від реалізації продукції. Рентабельність продажу показує скільки прибутку підприємство одержало на 1 грн. виручки від реалізації продукції.

Національними стандартами бухгалтерського обліку введено поняття «витрати діяльності підприємства». До витрат діяльності (звичайної і надзвичайної) відносять:

- собівартість реалізованої продукції;
- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати;
- фінансові витрати;
- втрати від участі в капіталі;
- інші витрати;
- надзвичайні витрати.

Рентабельність витрат діяльності визначають діленням суми чистого прибутку на витрати діяльності. Рентабельність діяльності показує скільки прибутку приносить кожна гривня всіх витрат, які були зроблені підприємством за звітний період.

Правило доцільності використання залученого капіталу дістало назву *ефекту фінансового важеля (ЕФВ)*. Визначають його за формулою:

$$\text{ЕФВ} = (R_{СК} - C_{\%}) \times (1 - K_{оп}) \times \frac{ЗК}{ВК}, \quad (7)$$

де $R_{СК}$ — рентабельність сукупного капіталу;

$C_{\%}$ — ставка відсотка за кредит;

$K_{оп}$ — коефіцієнт оподаткування;

$ЗК$ — залучений капітал;

$ВК$ — власний капітал.

Ефект фінансового важеля показує, на скільки процентів збільшилася рентабельність власного капіталу за рахунок залучення позикових коштів в оборот підприємства. Він виникає тоді, коли економічна рентабельність капіталу вища за позиковий процент.

Ефект фінансового важеля складається з двох елементів:

➤ різниці між рентабельністю сукупного капіталу (коефіцієнт прибутковості інвестованого капіталу після сплати податків) і відсотковою ставкою за кредити;

➤ плеча фінансового важеля, тобто співвідношення залученого капіталу до власного. Позитивний ефект фінансового важеля виникає, коли

$$(R_{СК} - C_{\%}) \times (1 - K_{оп}) > 0.$$

В умовах інфляції ЕФВ залежить від таких факторів:

- різниці між ставкою дохідності всього інвестованого капіталу і ставкою позикового процента;
- рівня оподаткування;
- суми боргових зобов'язань;
- темпів інфляції.

4. Управління грошовими коштами підприємств туризму

Грошовий потік є сукупністю розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів та їх еквівалентів, які створюються в процесі його діяльності.

Грошовий потік формується на основі економічних відносин між учасниками туристичної діяльності, тобто між туристами та підприємствами туристичної індустрії. Ці відносини охоплюють потоки туристів, турпродукту (послуг), а також потоки платіжних засобів, найчастіше в грошовій формі.

Кожному потоку туристичного продукту (послуг) відповідає зустрічний платіжний потік, який називається грошовим потоком.

У фінансовій звітності відображаються позитивні і негативні грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Надходження грошей є для підприємства позитивним потоком, а витрати - негативним. Позитивний грошовий потік утворює доходи, а негативний - витрати підприємства.

За умов ринкових відносин потоки грошових коштів є для підприємства «кровоносною системою», що обслуговує його господарську діяльність і дає змогу оцінити взаємозв'язок між залишками коштів на початок і кінець звітного або планового періоду:

по-перше, ефективно організований рух грошових коштів забезпечує платоспроможність і ліквідність підприємства;

по-друге, раціонально сформовані грошові потоки від операційної діяльності з урахуванням сезонності попиту на турпродукт сприяють скороченню потреб підприємства в позиковому капіталі, за який, як відомо, треба платити. Результатом такої раціоналізації є зниження витратосемності основної операційної діяльності;

по-третє, налагоджена система руху грошових коштів забезпечує прискорення обороту капіталу і зниження ризику неплатоспроможності підприємства;

по-четверте, активізація грошового руху дає можливість отримати додатковий прибуток, у тому числі для капіталізації з метою розвитку діяльності підприємства та підвищення рентабельності інвестованого капіталу.

В таблиці 3. представлено основні класифікаційні ознаки і різні види грошового потоку підприємства.

Таблиця 3

Класифікація грошових потоків підприємства

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Вид грошового потоку</i>
За об'єктами	грошовий потік підприємства загалом; грошовий потік окремого структурного підрозділу підприємства; грошовий потік окремої господарської операції
За видами господарської діяльності	грошовий потік від операційної діяльності грошовий потік від інвестиційної діяльності грошовий потік від фінансової діяльності
За методом обчислення	валовий грошовий потік; чистий грошовий потік
За рівнем достатності обсягу	надлишковий грошовий потік; дефіцитний грошовий потік
За методом оцінки в часі	теперішній грошовий потік; майбутній грошовий потік
За неперервністю	регулярний грошовий потік; нерегулярний грошовий потік
За стабільністю часових інтервалів формування	регулярний грошовий потік з рівномірними часовими інтервалами (ануїтет); регулярний грошовий потік з нерівномірними часовими інтервалами в межах аналізованого періоду

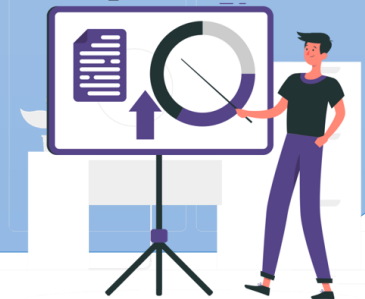
При поділі грошового потоку за об'єктами розрізняють грошовий потік, що обслуговує підприємство загалом, його структурні підрозділи та окремі операції.

Залежно від видів діяльності, відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку, виділяють грошовий потік за операційною, фінансовою і інвестиційною діяльністю.

Залежно від методу обчислення виокремлюють валовий і чистий грошовий потік. Валовий грошовий потік характеризує як позитивний (сукупність надходжень грошових коштів на підприємство від усіх видів його діяльності за певний період), так і негативний (сукупність виплат грошових засобів підприємством у процесі його діяльності за певний період) грошові потоки.

Чистий грошовий потік відображає різницю між надходженнями і виплатами грошових засобів за певний період, тобто різницю між позитивним і негативним грошовими потоками. Тому чистий грошовий потік може бути додатним (за перевищення позитивного потоку над негативним) і від'ємним (за перевищення негативного потоку над позитивним).

За рівнем достатності для господарської діяльності виділяють надлишковий грошовий потік, за якого грошових засобів надходить набагато більше, ніж потрібно для всіх напрямів господарської діяльності. За надлишкового грошового потоку чистий грошовий потік - додатний. Якщо надходження грошових засобів не покриває потреби у їх витрачаннях, то на підприємстві формується дефіцитний грошовий потік, чистий грошовий потік при цьому - від'ємний.

Зміна вартості грошей у часі викликає необхідність розраховувати теперішній і майбутній грошові потоки. Теперішній грошовий потік показує сучасну вартість тих грошових засобів, які будуть отримані через певний період часу. Майбутній грошовий потік показує його вартість через певний період часу.

За неперервністю формування розрізняють регулярний і нерегулярний (дискретний) грошові потоки. Регулярний грошовий потік формується за операціями, що мають постійний характер у межах певного періоду, наприклад, грошові потоки, що обслуговують фінансовий чи товарний кредити тощо. Здійснення підприємством операцій разового характеру спричиняє утворення нерегулярних надходжень і витрат грошових засобів, тобто формування нерегулярного (дискретного) грошового потоку. Прикладом таких операцій може бути придбання основних засобів, цілісних майнових комплексів тощо.

Така класифікаційна характеристика є досить умовною. Якщо часовий інтервал невеликий, то в його межах всі грошові потоки можна розглядати як дискретні. Із зростанням часового інтервалу практично всі грошові потоки стають регулярними.

За стабільністю часових інтервалів формування регулярні грошові потоки поділяються на такі види: ануїтет - регулярний грошовий потік з рівними часовими інтервалами і регулярний грошовий потік з нерівномірними інтервалами в межах аналізованого періоду.

За значущістю виділяють пріоритетний та обслуговуючий грошовий потік. Обслуговуючі грошові потоки підприємства формуються за господарськими операціями, які безпосередньо не стосуються основного виду діяльності підприємства, однак є необхідними для забезпечення нормального режиму його функціонування.

Основна увага повинна бути зосереджена на пріоритетних грошових потоках. Таким є потік від операційної діяльності, зокрема надходження виручки від реалізації, оплата рахунків постачальників, сплата податків та інших обов'язкових платежів; виплата заробітної плати та ін.

Особливе місце в оцінці ефективності руху грошових коштів як результатів від різних видів діяльності посідає визначення рівня достатності грошових потоків за звітний період для забезпечення підприємницької діяльності.

Якщо утворився надлишковий чистий грошовий потік, то це означає, що підприємство має кошти, які може використовувати на власний розсуд. Світовою практикою підтверджено, що найбільш ефективним напрямом використання «надлишку» грошових коштів є інвестиційна діяльність, спрямована на розвиток підприємства. Рівноважний грошовий потік є нейтральним до розвитку підприємства, а дефіцитний - криє в собі загрозу банкрутства.

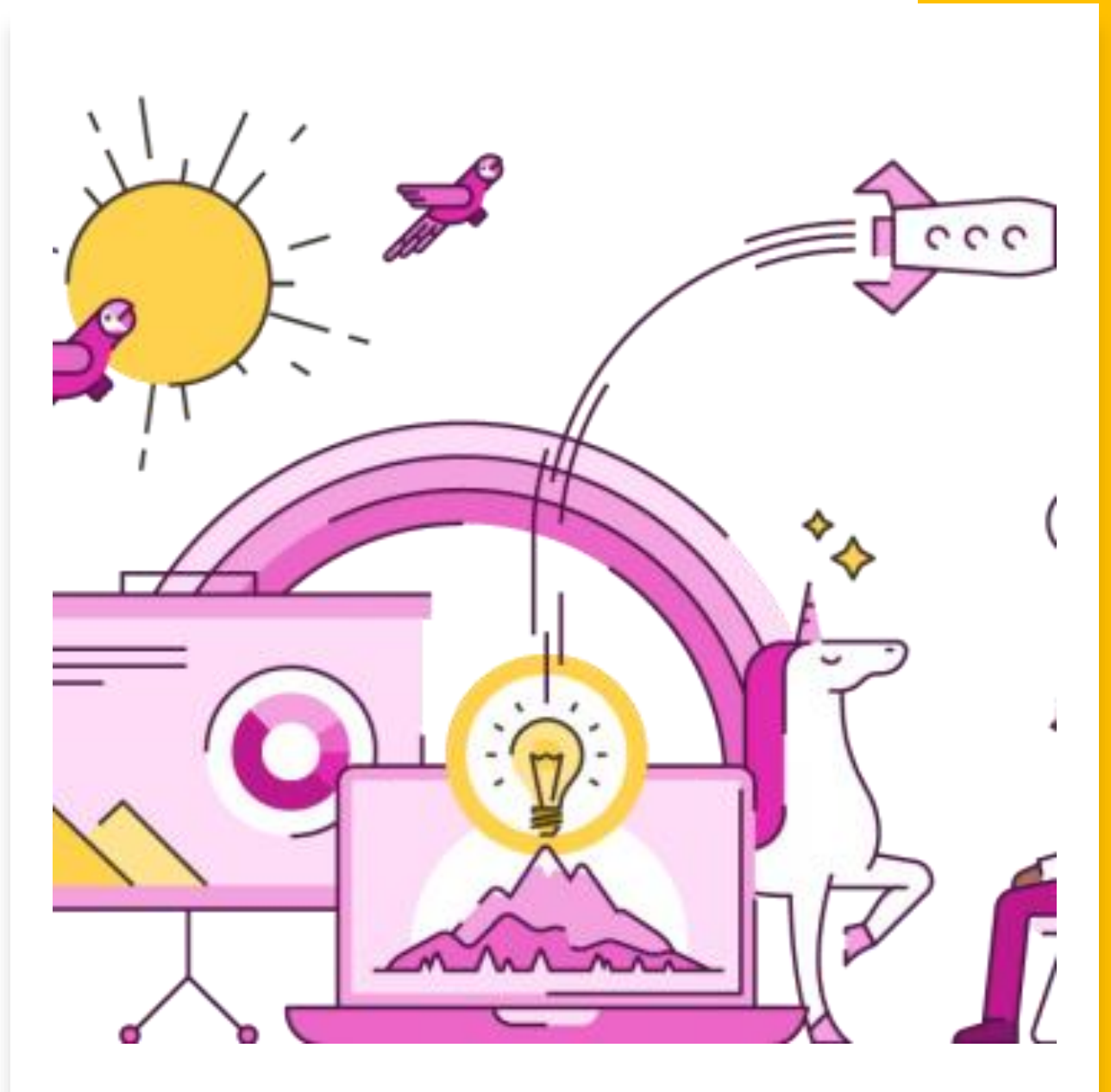

З ритмічністю руху грошових коштів пов'язана своєчасність розрахунків за зобов'язаннями підприємства, яку треба враховувати в процесі управління фінансовими потоками.

Рух грошових коштів в усіх підрозділах підприємства і навіть в окремих господарських операціях повинен збалансовуватися з потребами.

Визначальним принципом управління рухом грошових коштів підприємств є обґрунтування їх надходження та витрачання за кожним видом діяльності. Основним показником такого планування є визначання сукупного чистого грошового потоку підприємства, який утворюється за рахунок чистого руху грошових коштів від усіх видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Головною метою управління рухом грошових коштів підприємств є забезпечення фінансової стійкості шляхом збалансування та синхронізації в часі надходження і витрачання коштів.

При управлінні рухом грошових коштів, тобто грошовими потоками, необхідно керуватися такими загальновизнаними принципами:

- інформативна вірогідність повинна відповідати стандартам бухгалтерського обліку;
- збалансованість руху грошових коштів за обсягами, часом і простором;
- забезпечення ефективності використання кожної одиниці коштів шляхом мінімізації і запобігання неритмічності грошового потоку;
- стабілізація ліквідності та платоспроможності підприємства залежить від синхронізації позитивних і негативних грошових потоків на кожному інтервалі часу.

Початковим і дуже важливим етапом економічного управління рухом грошових коштів суб'єктів підприємницької діяльності є моніторинг в широкому значенні. Він охоплює не тільки збір достовірної інформації, а й її аналіз, узагальнення та підготовку пропозицій для ухвалення ефективних управлінських рішень.

Найважливішим етапом економічного управління є оптимізація руху грошових коштів для кожного джерела формування і кожного напрямку витрачання (використання).

Завершальним етапом такого управління є ефективний контроль за дотриманням збалансованості вхідних і вихідних грошових потоків як за обсягами коштів, так за синхронністю їх руху в часі та просторі.